

6. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / [О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.]. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 255 с.

7. Полторак Д.И. Методика использования средств обучения в преподавании истории/ [Д.И. Полторак, Н.И. Аппарович, С.В. Думин и др.]. – М.: Просвещение, 1987. – 207с.

8. Тоболін В.А. Вивчення життя і діяльності історичних осіб через використання схем-портретів/В.А. Тоболін // Історія в школах України. – 1999. - №1. – С.25-28.

9. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 528 с.

УДК 35.078

Марченко Т.М.

Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С.Макаренка

СУЧАСНА СИСТЕМА ПРАВОНАВЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розкривається сутність сучасної правознавчої освіти в Україні.

Ключові слова: *правознавча освіта, юридична освіта.*

Марченко Т.М. *Современная система правового образования на Украине.*

В статье раскрывается сущность правового образования на Украине.

Ключевые слова: *правовое образование, юридическое образование.*

Marchenko T.M. *The modern system of legal education in Ukraine.*

The article reveals the essence of the legal education in Ukraine.

Key words: *legal education, legal education.*

Юридична освіта – система правових знань, поглядів, переконань як результат навчання та самоосвіти особистості з юриспруденції, які формують її як громадянина, здатного до професійно–правової діяльності

Юридичну освіту базується на органічній інтеграції з юридичною наукою, використовує новітні теоретичні розробки в навчальному процесі, науковий потенціал професорсько–викладацького складу навчального закладу.

Освіта є основою культурно–правового, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави, «працює» на юридичну практику. Завдяки юридичній освіті збагачується інтелектуальний потенціал народу, підвищується його культурний рівень, відбувається забезпечення апарату управління, правотворчих органів, правоохоронної системи, народного господарства кваліфікованими фахівцями в галузі права.

Завдання професійної юридичної освіти – навчити студентів юридичної технології, вміння розбиратися в структурі права, способи юридичної техніки, рішенням на цій основі питань юридичної кваліфікації. Важливість навчання техніці і технології обумовлена соціальним призначенням юридичної професії. Однак головна мета полягає у формуванні світоглядної позиції юриста, яка ґрунтується на сприйнятті, усвідомленні і осмисленні всього багатства юридичної думки і накопиченого правового досвіду.

Різниця між юридичною наукою, юридичною освітою, юридичною практикою припускає їх тісний зв'язок один з одним. Механізм взаємодії юридичної практики юридичної освіти та юридичної науки зводиться до того, що наукові дослідження повинні задовольняти потреби практики і піднімати рівень освіти, а освіта повинна поставляти практиці компоненти інших кадрів, покликани спиратися в практичній діяльності на обґрунтовані рекомендації та висновки науки. Юридична практика зацікавлена в висококваліфікованих кадрах, що поставляють якість освіти. А без розвитку юридичної науки, підкріпленої практичною перевіркою, таких фахівців підготувати не можна. Практика виступає важливим критерієм перевірки якості підготовки фахівців, перевіряє істинність, цінність і ефективність наукових досліджень, на базі яких дається освіта. Практика надає динамізм як науки, так і освіти.

Юридична практика визначає цілі і завдання юридичної науки, вибір наукових напрямків. Фактичний матеріал, накопичується практикою, вимагає наукового пояснення, узагальнення, систематизації. Наука узагальнює практику і підкріплюється нею. Вона постійно втягується в практику і вдосконалює її. На відміну від науки, яка виробляє ідеї і поняття, практика спрямована на об'єктивне цілеспрямоване реальна зміна суспільного і державного життя, завжди породжує юридичні наслідки, відповідні цілі. Проте, виступаючи стимулятором наукового пошуку, сама практика, мінлива і постійно розвивається, не завжди може з достатньою повнотою підтвердити або спростувати теоретичні положення та висновки. Нерідко для їх перевірки потрібен певний час.

Механізм зв'язку між наукою, практикою і освітою здійснюється в правовій системі держави і обумовлений потребами поділу праці. Зміцнення зв'язків між ними – закономірність формування правової держави, ефективного функціонування механізму держави і правової системи суспільства.

Отже, освіта, наука і практика – це постійно взаємодіючий «трикутник», службовець основою прогресу суспільства.

В Україні відбувається кілька прискорений процес розвитку вищої юридичної освіти. Функціонують юридичні вищі заклади освіти: широкопрофільні і спеціалізовані. Склалася специфічна університетська система

підготовки юристів широкого профілю, яка реалізується в різних вищих навчальних закладах відповідно до державного стандарту вищої освіти. Існування спеціалізованих освітніх установ, головним чином в системі МВС та СБУ та інших відомств, не заважає цьому єдності.

Підготовка юристів здійснюється у вищих закладах освіти різних видів.

Інститут – вищий навчальний заклад, який реалізує програми професійної підготовки фахівців, як правило, по одному або декількох напрямках. Інститут може входити до складу академії або університету на правах структурного підрозділу.

Академія – вищий навчальний заклад, який реалізує програми професійної підготовки фахівців за кількома напрямками і здійснює плідну діяльність у науковій сфері, підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації викладачів та науковців. Як методичний центр вищої і післядипломної освіти академія має аспірантуру, докторантуру, один або кілька спеціалізованих (дисертаційних) рад.

Університет – вищий навчальний заклад, який реалізує програми професійної підготовки фахівців з широкого спектру напрямків. Університет має ті ж характеристики, що й академія. Від академії він відрізняється багатопрофільністю, наявністю багатьох факультетів різних професій і спеціалізацій.

Крім того, є ще один вид професійної освіти – коледж, який реалізує неповні і (або) повні освітні програми професійної підготовки фахівців.

Система юридичної освіти в Україні включає такі юридичні установи освіти:

- державні;
- недержавні.

Фахівці для здійснення державно–владних функцій у правоохоронних і судових органах готуються в основному в державних вузах. Підготовка фахівців для сфери приватного права, працівників юридичних служб комерційних організацій здійснюється в державних і приватних вузах. Установи освіти ряду міністерств і відомств готують фахівців для конкретної сфери державної служби (МВС, СБУ, МЗС і ін.). Такі установи освіти називаються відомчими.

Державні освітні установи здійснюють навчання як на бюджетній, так і на платній (договірній) основі. Недержавні навчальні заклади, що надають освітні послуги, повинні бути ліцензовані з навчальної фахом «правознавство», а також акредитовані за цією спеціальністю. Акредитація надає право виставляти дипломи державного зразка, що важливо для їх подальшого працевлаштування.

Установи освіти юридичного профілю мають різні рівні акредитації: I до IV.

Рівень акредитації Вид установи освіти Підстави для вступу у вищий заклад освіти що привласнюється кваліфікація:

1. Технікуми, які прирівняні до них за результатами акредитації Неповна загальна освіта Молодший спеціаліст, з одночасним здобуттям повної загальної середньої освіти.
2. Коледжі та інші навчальні заклади, які прирівняні до них за результатами акредитації Повна загальна середня освіта Молодший спеціаліст, бакалавр.
3. Університети, академії, інститути та ін., які прирівняні до них за результатами акредитації Повна загальна середня освіта Бакалавр, спеціаліст, магістр.

Згідно з Державним стандартом встановлені такі терміни навчання: для молодшого спеціаліста – 2,5–3 роки, бакалавра – 3–4 років, спеціаліста – 4–5 років, магістра – 1–1,5 року.

Підготовка фахівців у вищих юридичних навчальних закладах проводиться з відривом (очна), без відриву від виробництва (вечірня, заочна), шляхом з'єднання цих форм, а за окремими спеціальностями – екстерном.

Дистанційне навчання можливо тільки як додатковий засіб отримання знань. Не допускається підміна їм основних форм навчання, передбачених законодавством.

Завжди слід пам'ятати сучасний девіз юридичної освіти: «Людське у праві і правове в людині». Провідні юридичні установи освіти в Україні.

Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого [4] (таку назву вищий заклад освіти отримало в 1995 р., раніше – Харківський юридичний інститут, потім – Українська юридична академія). Як вища юридична установа освіти функціонує з 1920 р. Його корінням слід вважати юридичний факультет Харківського університету (створений в 1805 р.). У складі НЮАУ існує Інститут підготовки кадрів для органів прокуратури (створений у 1995 р. на базі прокурорсько–слідчого факультету). Академія має такі факультети: господарсько–правовий; слідчо – криміналістичний; юстиції; підготовки слідчих Служби безпеки України; військової юстиції; підготовки юристів для Міністерства закордонних справ України; підготовки фахівців для кримінально–виконавчої системи; підготовки фахівців для Пенсійного фонду України; підготовки професійних суддів (магістратура).

Юридичний факультет Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченко [5] (функціонує з 1835 р.). На факультеті ведеться підготовка юристів за спеціальністю «правознавство», здійснюється диференціація навчання відповідно наступної спеціалізації: конституційне та фінансове право, слідча діяльність, суд, прокуратура, адвокатура, цивільне право, господарське право, теорія та історія держави і права, земельне і екологічне право.

Юридичний факультет Львівського національного університету ім. І.Я. Франка (заснований в 1861 р.). Сьогодні в процесі підготовки юристів за спеціальністю «правознавство» звертається особлива увага на викладання таких актуальних проблем, як права людини і правова держава, конституційні основи місцевого самоврядування, трансформування цивільного законодавства до ринкових відносин та ін.

Одеська національна юридична академія – це новий статус вищого закладу освіти (з 2.12.1997 р.) Одеського юридичного інституту, утвореного у 1993 р. на базі юридичного факультету Одеського державного університету імені І.І. Мечникова. На факультетах (державного будівництва і управління, правосуддя та правової роботи в народному господарстві, прокурорсько–слідчому) готуються фахівці, які можуть працювати, зокрема, в органах державної влади і управління, прокуратури, МВС, юстиції, в митниці, в юридичних службах господарських органів, комерційних структурах та ін.

Юристів–готують фахівців також державні університети: Волинський (р. Луцьк), Дніпропетровський, Донецький, Ужгородський, Запорізький, Прикарпатський (р. Івано–Франківськ), Східно–український національний (р. Луганськ), Чернівецький, Таврійський національний (р. Сімферополь), Національний університет «Києво–Могилянська академія», Національний університет «Острозька академія» (м. Рівне), Деякі з цих університетів мають філії в інших містах (наприклад, Маріупольський гуманітарний інститут Донецького національного університету).

Юридичні факультети організовані в технічних, сільськогосподарських, педагогічних та інших державних установах освіти – у Вінницькому торгово–економічному інституті, Ужгородський державний інститут інформатики, економіки і права, Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут», Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова, Київському національному економічному університеті, Національному транспортному університеті (м. Київ), Київському національному університеті культури і мистецтв, Київської державної академії водного транспорту, Українському державному морському технічному університеті ім. Адмірала Макарова (р. Миколаїв), Харківському державному педагогічному університеті ім. Г.С. Сковороди, Хмельницькому інституті регіонального управління та права та ін.

Юристів–готують фахівців недержавні вузи: Академія праці і соціальних відносин Федерації профспілок України (м. Київ), Донецький інститут економіки і господарського права. Гуманітарний університет «Запорізький інститут державного і муніципального управління», Європейський університет фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, Інститут адвокатури при Київському національному університеті ім. Т.Г. Шевченка, Міжнародний інститут лінгвістики і права (м. Київ). Київський інститут туризму, економіки і права. Київський університет права (початкова назва – Вища школа права при Інституті держави і права Національної Академії Наук (НАН), Міжнародний Соломонів університет (м. Київ) та ін.

Підготовка кадрів юридичного профілю здійснюється також у відомчих вищих навчальних закладах – Національній академії служби безпеки України (створена 17.11.1995 р. в м. Києві). Академії податкової міліції при Департаменті податкової адміністрації. Готує юристів–фахівців і Військовий інститут Київського національного університету. Держдепартамент інтелектуальної власності відкрив двері для абітурієнтів свого установи освіти – Інституту інтелектуальної власності і права.

Випускники всіх акредитованих юридичних вчз, незалежно від форм власності, користуються рівними правами під час влаштування на роботу за спеціальністю. Це є одним з головних положень Державної програми розвитку юридичної освіти.

Найважливішим завданням вищих закладів освіти України є підготовка висококваліфікованих фахівців, які б володіли новітніми досягненнями вітчизняної і зарубіжної науки, виховувалися в душі високої моралі, глибоко освоїли загальнолюдські цінності, здатні були б будувати незалежну демократична правова держава і реально забезпечували права і свободи громадян.

Зростання числа вищих і середніх закладів освіти в Україні – це об'єктивний процес, пов'язаний з реорганізацією суспільства і держави у напрямку розвитку ринкових відносин, участі в європейських інтеграційних процесах. У цих умовах природним є підвищений попит на юриста–фахівця.

В процесі суспільного розвитку первинне поняття права поступово набуває філософського змісту.

Правова культура юриста – це система професійно–правових знань, умінь і навичок, які характеризують високу ступінь правового розвитку особистості та її впливу на правову культуру суспільства завдяки практичній юридичній діяльності з суворій відповідності із законом.

Структура правової культури юриста:

- 1) правова освіченість (інформованість) – знання законодавства та інших правових актів. Правова інформованість була і залишається важливим каналом формована юридично зрілої особистості;
- 2) шанобливе ставлення до праву – переконання в необхідності, в соціальній корисності законів і підзаконна актів;
- 3) вміння користуватися правовою інструментарієм – законами та іншими актами; проявляти правову активність, підпорядковувати свою поведінку вимог правових норм.

Правова культура юриста (на відміну від не юриста) має більш високу ступінь правової свідомості і мислення. Визначальними ознаками професійно–правової культури юриста є юридичність його праці та

спеціалізація практичної діяльності кожної професійно–правової групи (суддів, прокурорських працівників, працівників ОВС, юристів, адвокатів та ін.). При цьому в рамках професійно–правової групи можливі різні рівні правової культури. Наприклад, серед співробітників міліції спостерігається розрив у правової культури рядового і начальницького складу, офіцерів окремих підрозділів міліції: кримінальної, громадської безпеки, транспортної, ДАІ, охорони, спеціальної міліції. Професійна культура працівників ДАІ відрізняється від аналогічної культури співробітників підрозділів кримінальної міліції і т.д. Має місце загальна закономірність: рівень професійної культури співробітників міліції, як правило, тим вище, чим ближче вони знаходяться до діяльності, здійснюваної у сфері права.

Головне в професійно–правової культури – високе місце права, його верховенство і відповідне цього положення справ у правовій системі суспільства: підготовка юридичних кадрів, роль юридичних служб у всіх сферах суспільного і державного життя, положення суду, адвокатури, прокуратури, нотаріату, міліції, розвиненість наукових юридичних установ, ефективність роботи професійних юридичних громадських організацій та ін.

Професійно–правова культура юриста спирається на правову культуру суспільства, сходиться з нею. Одночасно вона впливає на неї піднімає правову культуру суспільства до більш високого рівня, є стимулятором се розвитку. Зміст правової культури юриста: знання правових норм, повага до права, звичка дотримуватися законів і службових розпоряджень, впевненість у правильності та справедливості правових норм, активна життєва позиція при виконанні службових обов'язків. Згідно «Основним принципам юридичній діяльності», розробленим ООН, юристи – це «основні представники здійснення правосуддя». Як захисникам прав своїх клієнтів і справи правосуддя з цілому, їм належить визначальна роль у функціонуванні демократичного суспільства.

Роль професійно–правової культури юриста знаходить вираз у всіх взаємопов'язаних елементах правової культури суспільства.

1. Рівень правосвідомості – відношенні суспільства, держави, особи до права. Правосвідомістю юриста в чому визначається ступінь освоєння (вираження знання і розуміння) права громадянами, посадовими особами. Від якісної роботи юриста залежить визнання громадянином цінності права у сфері суспільних відносин: знання права, розуміння його сенсу, вміння витлумачити ті або інші положення закону, з'ясувати його мета, визначити сферу дії; застосовувати в практичній діяльності здобуті правові знання, використовувати закон для захисту своїх прав, свобод і законних інтересів; уміти вести себе з складних правових ситуаціях та ін.

Однак це не означає, що законслухняний громадянин (юрист) повинен досягнути вершини юриспруденції. На відміну від юриста–професіонала він використовує мінімум правових знань, який потрібно для його роботи, поведінки в побуті, родині. Це, насамперед, знання принципів права, основних норм конституційного (права і свободи, виборча система та ін.), трудового, цивільного, підприємницького права, розуміння єдності прав і обов'язків, відповідальне ставлення до їх здійсненню. Громадянину повинні бути в загальному вигляді відомі норми, що передбачають і регулюють юридичну відповідальність, загальний порядок залучення до неї, вік, з якого настає юридична і, перш за все, кримінально правова відповідальність, а для комерсантів – цивільно–правова відповідальність.

Професійна правосвідомість юриста є чинником впливу на загальний стан дотримання правових норм, які забезпечують права і свободи людини. Воно відрізняється не просто стійко позитивним ставленням до права і практики його застосування, але і згодою з правовими документами, тобто солідарністю з законодавцем. Розуміння корисності, необхідності і справедливості застосування закону, звичка його дотримуватися – характерні риси правосвідомості юриста, які позитивно позначаються на правосвідомості людей, які з ним контакт.

Держава повинна піклуватися, щоб кожен суддя, прокурор, слідчий і інші працівники юридичної праці мали необхідну нормативну літературу з службовому кабінеті, постійно працював?: з нею, мали можливість спілкуватися на семінарах, з допомогою держави і самостійно підвищували свій професійний рівень.

2. У рівні розвитку правотворчої діяльності та якості законодавства, ступеня збалансованого відображення в ньому інтересів суспільства, соціальних груп і особистості. Від юриста, який розробляє закони, і професійної культури залежить якість законодавства, його продуманість, узгодженість, поєднання динамічності і стабільності, а також юридична техніка підготовки, прийняття та опублікування нормативно–правових актів; рішення процедурних законодавчих питань. Юрист бере участь у законотворчому процесі на всіх етапах його дії і тим самим визначає рівень законодавчої культури: він бере участь з складанні і систематизації інших правових актів, покликаний забезпечувати їх досконалість.

Значну роль грає юрист в сприянні прискорення інтеграції України з Європи, зближенню національного законодавства з європейським правом. Важливо, щоб юрист–учасник законодавчого процесу або учасник групи з підготовки проекту нормативного акта сприяло своєчасному впровадженню ратифікованих міжнародних конвенцій в національне законодавство, щоб вони не залишалися на рівні відношенні. Потребують серйозної уваги юриста питання імплементації: європейських конвенцій з питань забезпечення прав і свобод людини.

3. У стані юридичної практики, насамперед, діяльність судових і правоохоронних органів. Практична діяльність юриста є показником рівня правової культури в державі. Вона виражається в знанні законодавства, з налагодженої роботи з розгляду правових питань, юридичних справ і доведення їх до повного юридичного дозволу.

Працівники суду, прокуратури, служби безпеки, міліції, митниці, адвокатури, нотаріату та інших державних і громадських структур, де застосовується праця юриста, тільки завдяки професіоналізму здатні підвищити правову культуру суспільства, соціальної групи, особи.

Головне полягає не тільки в тому, щоб кожен юрист був проінформований про національних і міжнародних нормах по захисту прав і свобод людини, але і знав, яким чином впроваджувати їх з повсюдну практику правового захисту і вмів робив це.

Сьогодні в Україні є механізми, які так чи інакше забезпечують виконання приписів Конституції України, положень Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини. Діє Конституційний суд. При кожному обласному управлінні юстиції створені регіональні відділення Національного бюро у справах дотримання Конвенції про захист прав і основних свобод людини. Їхня діяльність спрямована на усунення порушень норм Конвенції, збору доказів про порушення прав людини. Співробітництво державних і недержавних структур, покликаних надавати їм ефективну допомогу з справі захисту прав і свобод людини, здатне дати плідні результати і, перш за все, підняти правову активність громадян, без якої не може бути високого рівня правової культури суспільства.

4. В затвердження режиму законності і правопорядку. Стан фактичної впорядкованості суспільних відносин, врегульованих з допомогою правових коштів, змістом яких є сукупність правомірних дій суб'єктів права, залежить, насамперед, від неухильного дотримання законів юристами як посадовими особами. Правопорядок у суспільстві – показник правової культури не тільки суспільства, але і кожного громадянина. Не можна стверджувати правопорядок не правовими засобами. Юрист – це барометр стану законності, а його переконання в необхідності дотримання правових приписів є надійною основою режиму дотримання законності громадянами і зміцнення правопорядку в суспільстві. У механізмі затвердження правопорядку юристу належить відповідальна роль як варту прав людини.

Так, особливість роботи співробітників міліції полягає в тому, що вони стикаються з широкими верствами населення, найбільш часто з людьми, які не порушують громадський порядок, а звертаються за роз'ясненнями, довідками, допомогою, сприянням. Співробітники міліції проводять профілактичні бесіди або просто відповідають на питання громадян. За їх діям, культурі громадяни часто судять про міліцію в цілому. Із зростанням правосвідомості і культури населення міліція частіше контактуватиме з законослухняною частиною населення. Від уміння поводитися, роз'яснювати норми права і виконувати професійні обов'язки залежить авторитет законів, держави і міліції, правопорядок в суспільстві.

Основні спеціальні засоби впливу професійно–правової культури юриста на правову культуру суспільства можна звести до таких напрямів:

- 1) забезпечення належної якості прийнятих законів та інших нормативно–правових актів;
- 2) справедливе відправлення правосуддя і виконання інших професійних обов'язків;
- 3) запобігання правопорушенням та своєчасне розкриття злочинів;
- 4) професійне виконання кожним юристом його повноважень без бюрократичних зволікань у певний термін і якісно:
- 5) правова просвіта суспільства щодо засад і змісту правової держави;
- 6) інформування громадян про їх права та обов'язки, про законні способи їх здійснення;
- 7) вміння професійно захищати права людини і громадянина тощо.

Рівень правової культури професійної групи юристів визначається ступенем розвитку культури кожного її члена, його юридичної освіти й рівнем кваліфікації. Кожен юрист на своєму робочому місці повинен відповідати посади, зміцнювати престиж своєї професії, підвищувати правову культуру суспільства.

Існує велика кількість юридичних і наукових думок і особливостей правової ситуації в Україні.

На даний момент у нашій країні розвивається юридична освіта. Вона стала популярною у наш час. З одного боку це дуже перспективно для нашої країни, але з іншого – це може призвести до безробіття, оскільки юристів стало набагато більше, ніж самих підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єгорова О. В. Проблеми розвитку юридичної освіти у вітчизняних університетах // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України: Міжпредметний простір історії ідей у вітчизняній науці. (Міжвуз. зб. наук. праць). - Дніпропетровськ, 2004. - С. 94-99.
2. Котюк, І. І. Курс правознавства. Частина I: Основи теорії держави і права : Навч. посіб. / І. І. Котюк, О. І. Котюк. — К. : Версія, Видавець Іван Котюк. — 2003. — 224 с.
3. Правознавство: Підруч. / А. І. Берлач, Д. О. Карпенко, В. С. Ковальський, А. М. Колодій, А. Ю. Олійник, О. О. Лідопригора; за ред. В. В. Копейчикова, А. М. Колодія. — Київ: Юрінком Інтер, 2006. — 748 с.
4. Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого. Режим доступу: <http://jur-academy.kharkov.ua/main>
5. Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка. Режим доступу: <http://law.univ.kiev.ua/>